

A FAMETSZÉS TÖRTÉNETÉBŐL.

A fametszés szakmánk egyik fontos rokonágát képezte és képezi jó részben még jelenleg is. Szerepe nemcsak dekoratív, a kiállítási csín emelésére irányuló, hanem legtöbbször az illető nyomtatvány tartalmának megérzékítésére és könnyebb fölfogására szolgál. Jóllehet napjainkban a czinkografia nemcsak számbavehető, de gyakran győzelmes versenytársa a fametszetnek; kivált a hol nem annyira a művészi hatásra, mint az olcsóságra vannak tekintettel; mind az által ez utóbbi az illusztrálásnak még mindig jelentékeny eszközét képezi, s a valódi műérzéssel bíró egyének előtt még sokáig versenytársa fölé fog helyeztetni. Fejlődését lángeszű művészek segítették elő, s e téren alkotott műveik jelenleg az emberi szellem drága kincseit képezik.

A mennyire a kezeim közt levő vagy tudomásomra jutott adatok engedték, iparkodtam az alábbiakban annak alakulását, hanyatlása és föllendülése főbb mozzanatait vázolni. Törekvésemben az a hit vezérelt, hogy t. szaktársaim szerény dolgozatomban, minden esetleges hibái mellett is, egyet-mást találni fognak, a mi érdeklődésüket felköltheti és figyelmökre érdemes lehet.

Tény, hogy a fametszés a sokszorosító eljárás első és legrégebb eszköze, s annak első kezdete már a legrégebb ó-korban ismeretes bélyegmetsző művészen alapul. Fémlemezekbe rajzot véstek már az ó-kor népei: az assyriaiak és egyiptomiak is; ilyen vésett művek közé tartoznak az etruszai bronz cisták (az etruszk sírokban talált ékszer-ládácskák) és tükörök is. Történelmi adatok szerint a khinaiak már évezredekkel ezelőtt ismerték és gyakorolták a fametszést. Jóllehet annak magasb művészi színvonalra emelésében gátolta őket sajátságos nemzeti jellemük. Eltekintve a khinaiaktól, a fametszés nyomai annak mai értelmében, csakis a tizenegyedik század végéig vezethetők vissza. Ha ismeretes is előttünk, hogy a görögök és rómaiak a tulajdonukat képező vagy más tetszés szerinti tárgyakat is bélyeggel látták el; és pedig oly módon, hogy fa-, kő- vagy fémbélyeget lágy anyagba nyomtak s ennek lenyomatával történt a megjelölés vagy bélyegzés, mind a mellett szó sem lehet róla, hogy ők a valódi festékes nyomásnak érzelmével foglalkoztak volna. Az ok, a miért a régi népeknél a festékekkel való nyomás eszméje létre nem jöhetett, az akkori kornak sajátságos, a mienktől egészen elütő fejlődésű szellemi érintkezésében keresendő. Azonban más irányt vett ez állapot, a midőn a kultúra és művelődés mindinkább terjedni kezdett s a mint a szellemi élet újjászületése és a magasabb célokra való törekvés által az üres fényűzés s az ó-kor ernyedtsége uralmát elveszté. Ez átalakulás előidézése és véghezvitelére természetesen hosszabb időre, évszázadokra, volt szükség; de a megküzdött csata után a szellemi fejlődés nemsokára elérte magaslátát, s a képzőművészetek- és különösen a

fametszésre nézve e küzdelmet győzelemmel vívta meg.

A tizenkettedik században, habár kevés is történt a fametszés tekintetében, mégis némi biztos támaszpontunk van arra nézve, hogy az e korban már létezett. Egy rendszeres czéh alakult, melynek tagjai azzal foglalkoztak, hogy a közönség számára meg lehetős ízléstelenül, durva modorban képeket festettek. Ezek «levélfestők»-nek vagy «levélnyomók»-nak nevezték magukat, s tevékenységük kisebb képek, kivált szent- és naptár-képek stb., de mindenekfölött játékkártyák készítésére szorítkozott. Eleinte szabad kézzel festették ezeket, később e célra alkalmas mintákat használtak. Nemsokára azonban e levélfestők ez eljárás mellett az ily képek utáni keresletnek nem bírtak megfelelni s kénytelenek valának más előállítási eszközök után kutatni. Az előttük ismeretes bélyegmetszés azután a fametszés eszméjére vezette őket. Képeiket eleinte a fába mélyítve készítették, úgy hogy a lenyomaton az alakok fehér színben fekete alapon jelentek meg; nemsokára azonban rájöttek arra, hogy a rajzot a fametszeten domborzatosan készítsék. Mindezek után tehát határozottan állíthatni, hogy a levélnyomók munkája adta az első eszmét a fametszés föltalálására.

Az évszámmal ellátott legrégibb fametszetű kép 1423-ból való, Szent-Kristófot ábrázolva s Spencer lord birtokában van. Ezenkívül ismeretes még Szent-Sebestyén kínoztatása 1437-ből, egy Madonna-kép a brüsszeli könyvtárban 1458-ból és Szent-Bernát képmása 1474-ből.

Az első fametszők egyike volt Rüst Lupert (1440), ki állítólag Schön — más néven Schongauer — Márton híres festő mestere volt.

Kezdetben csak egyes képek, később azonban egész művek, telve fametszetű képekkel, jelentek meg, a melyeknek szövege a kép alá volt metszve. Ez képezte azután az átmenetet Gutenberg találmányához: a könyvnyomtatáshoz.

Ilyen fatábláról nyomott mű, vallásos vagy népköltészeti tartalommal, körülbelül ötven ismeretes; melyek évszázadokon át mint népolvasmány, kéziratban és kifestve voltak elterjedve. Közülök a legrégebbek és legnevezetesebbek a «Szegények bibliája», a «Haláltáncz» stb. Ezeken kívül sok különféle alfabétikus és kezdő betűt is nyomtak falemezekről. A könyvnyomdai sajtón nyomott legrégebb és legnehezebb illusztrált művek közé tartozik Boner «Mesekönyve».

A xv. század második felében a nyomdai sajtó föltalálása új fordulatot idézett elő a fametszés művészi fejlődésében. Eddig a fametszetekről a lenyomatokat olyformán készítették, mint napjainkban a kefelenyomatokat. A befestékezett képre tett nedves papír- vagy pergamen-lapot egy bőrrel bevont fadarabbal (mely némileg a keféhez hasonlított) a formára nyomkodták s ily módon nyerték a lenyomatot. A betűk föltalálása után a metsző egész gondját a kép előállítására fordíthatta.

E korban (1448-ban) Augsburgban a legkiválóbb fametszők voltak: Lecu Gellért, Sporer János, Scapf Jerg; ezek közé kell még sorolnunk Gutenberg Jánost is.

Wohlgemuth Mihály, a Dürer mesterének művészi iskolája is előmozdítólag hatott a fametszésre. Wohlgemuth Mihály és Pleydenwurf Jánostól a Schedel-féle «Chronika» (1493) részére készített nagy számú képek adták meg az első lökést a művésziesebb

kivitelre. A körvonal elvesztette merevségét s az árnyalatra is nagyobb gond fordított; jóllehet az alakok még mindig szögletesek és szabálytalanok, a tájképek pedig a távlatot nélkülözik, és a mellett meglehetősen durvák is.

E korszak végén élt művészek közé tartozik Lützelburger János, más néven Frank, és Dürer Albert.

Az első korszakból származó fametszetek nagyrészt német és hollandi készítmények; azonban Anglia-, Franciaország-, Olaszországban és Svájcban is készültek fametszetek, sőt még Portugália- (1491-ben) és Spanyolországban (1493-ban) is.

A világ művelt népei rövid idő alatt fölismerték a fametszés értékét és művészi horderejét; s annak fejlesztésében egymással versenyeztek. A legkiválóbb művészek, különösen Németországban, kezdték belátni, hogy egy művészi kéz mennyire képes egy fadarabon is visszaadni az eredeti műterméket, s ennek következtében minden lehető elkövettek, arra nézve, hogy a fametszés művészetének használva, a fennálló rendszereket javítsák vagy pedig egész újakat alkossanak. E művészek egyike volt Dürer Albert (szül. 1471 május 21-én Nürnbergben, meghalt u. o. 1528 ápril 6-án). Az ő nevéhez kapcsolódik a fametszés aranykora. Kétes, hogy a nagyszámú fába metszett s általa rajzolt képeket mind ő metszette volna, valószínűbb az, hogy e képek nagy részén ő csak a befejező munkát s az utolsó javításokat teljesítette. Kétségtelen azonban, hogy Dürer eredeti műveinek fába vésése az ő specialis igazgatása és felügyelete alatt történt. Ugyanez áll az alábbiakban említendő más jelentékenyebb festőkről is e korszakban.

Dürer Albert, ki nemcsak mint fametsző és képiró,

hanem mint rézmetsző, pénzvéső, képfaragó és tudós is jeles volt, már származásánál fogva is minket, magyarokat, közelebbről érdekel. Békés-Gyula közelében a XIV. és XV. században volt egy Ajtós nevű falu, a mostani hasonló nevű pusztá helyén. Itt született nemes ajtósi Ajtóssi Antal kitűnő ötvös; kinek egy leánya és három fia volt: László zablacsináló, János nagyváradi plébános és a legidősebb Albert (született 1407-ben) ötvös. Ez azonban csak rövid ideig maradt B.-Gyulán. Hosszú vándorlás után (1455-ben) Nürnbergben Haller Jeromos ötvös fogadta munkába, kinek Borbála nevű leánya lett a felesége. Nevét — az akkori szokás szerint — Tüerer-re változtatta, melyből később Dürer lett. E házasságból származott a német képirás megalapítója és korának legnagyobb művésze.

Műveiben egyesül a találékonyság gazdagsága és jellemző igazsága, az ábrázolásnak mind tisztább és ízlésesebb könnyedségével. Ide tartozó nevezetesebb művei «Apokalipsys» (Szent-János jelenései), «Mária élete»; továbbá a «Nagy és Kis Passio» és «Miksa császár mellképe». E kiváló műveken kívül készített még Dürer Burgkmeir, Scheufelin s más mesterekkel közösen Miksa császár tetteit dicsőítő és az ő megrendelésére készült akkoriban megjelent díszművekhez nagyobb számú fametszeteket, mint például a «Theuerdank», «Miksa császár diadalmenete» és a «Diadalkocsi»; ez utóbbi kép 230 cm. hosszú és 50 cm. magas, mely nyolcz táblából lett összeállítva; és végül a «Diadalív», mely 92 metszvényből állt és összerakva 360 cm. magas és 271 cm. széles képet alkot. Ez összetartozó munkákon kívül Dürernek még számtalan művét ismerjük. Dürer a fametszetek két színben való nyomásának tökéletes-

bítésével is érdemeket szerzett magának, ily művei közül szintén több maradt reánk; a háromszínűek azonban, a milyeneket állítólag szintén készített, előttünk ismeretlenek.

Az első mesterek közé, kik Németországban a fametszés művészetét előmozdították, tartozik ifjabb Holbein János is (szül. 1497-ben Augsburgban, meghalt 1543-ban Londonban). A fametszetek számára készült rajzai többnyire kisebb méretűek. Leghíresebb a «Haláltáncz» című képsorozata. Az az eszme, hogy a halál senkit sem kímél, bármely korban vagy rangban legyen is, hogy annak csontkezeitől se kincs se királyi palást nem véd meg: a közép-korban épp úgy a költészet, mint a képzőművészetnek kedvencz tárgyát képezte. Drámai alakban találjuk földolgozva a francia és spanyol irodalomban, azután hatalmába veszi a szobrászat és festészet e magában véve trivialis anyagot, s a midőn az ábrázolásnál a tánczot vették alapeszméül, ez által az egésznek eredeti és finomabb alakot kölcsönöztek. Ez ábrázolások közül a legjobbak és legismeretebbek Holbein kezétől származnak. Negyvenegy lapon csoportonként ábrázolja kor és rang szerint mindazokat, a kik egyenként hosszabb vagy rövidebb ideig végig tánczolják életüket a halál karjain. Az eredeti rajzok, melyeknek Holbein «Imagines mortis» címet adta, Pétervárott vannak. Nyomtatásban először Lyonban 1538-ban jelentek meg. Azóta különféle címek alatt számos lenyomat készült róluk. Holbeintől valók továbbá a «Haláltáncz ábécze» és az 1538-ban Lyonban kiadott Ó-Testamentum képei. Az újabb kutatások kiderítették, hogy a képek fametszeteit mind Lützelburger János, bázeli metsző, készítette.

A kiválóbb német festők közül Dürer és Holbein mellett még Kranach Lukácsnak is (szül. 1472-ben Kronachban, meghalt 1553-ban Weimárban) tevékeny része van a fametszés emelkedésében. Tőle származik mintegy 300 metszvény, melyek közül szintén a «János jelenései», továbbá a «Satyra a pápaságra» (Luther után) és a «Nagy Passio» leginkább említésre méltók.

Kiváltképen mint jeles rajzolóok kiválóak még e korszakból Burgkmair János (szül. 1473-ban Augsburgban, meghalt 1531-ben u. o.), továbbá Altdorffer Albert (1488—1538).

A fametszés terén sajátos módot talált fel a xvi. század elején Dienecker J.; ugyanis az úgynevezett chiaroscuro-t (fény és árny összehatását). Ennek kivitelére két vagy három falap volt szükséges, melyek különféle színezetüknél fogva a képet barna, szürke, vöröses s más egyéb színekre tussolták, sőt fehérrel kiemelt rajzot is adtak.

Németországon kívül különösen Németalföldön ápták gonddal a fametszést, hol Leydeni Lukács munkái tűntek ki leginkább; kivüle említést érdemelnek még a Wilhelm testvérek, Liefrink Kornél, Oostzanen Kornél és Veen Márton.

Franciaország a fametszés terén aránylag igen keveset produkált. Eleintén egy bizonyos fokig előre haladt, de azután megállapodott. Ugyanez áll Angol-, Olasz- és Spanyolországról is, mint a melyek ez iránybani szükségletüknek egy részét Németországból fedezték. Még leginkább kivált Olaszország, igaz, hogy inkább mennyiség mint minőség tekintetében.

A xv. század egyik dicsősége, hogy az örökségül reá szállott ábrázolások reprodukálására vonatkozó eljárást új életre ébresztve, azt a kópírás eszközévé

tette. Gutenberg találmányának, a szétszedhető betűkkel nyomtatott írásnak előzője volt a fametszetű kép és fametszetű írás, mely utóbbi az előbbinek kiegészítő részét képezte. A javított eljárás azonban leszorította a fametszetű betűket a küzdtérről. E kettős eredmény a közművelődés elterjedésének fontos tényezőjévé vált. Az emberi szellem irodalmi és művészeti termékei, melyeket eddigelé drága pénzen csak a gazdagok szerezhettek meg, ezután a könnyebb sokszorosítási mód által az emberi nem közkincsévé váltak.

A XVI. század első felében a fametszés művészete még folytonos emelkedésben volt. E kor legtöbb kompozíciójában valóságos művészi szellemet, nagy eredetiséget és egészben véve rendkívüli termékenységet találunk. A közönség szeretete minden művészi iránt, valamint fenkölt festőművészek hajlandósága, a fametszést a legmagasb fokra emelték. Másképp lőn azonban a század második felében. Jóllehet ez időtájban is még számos művész rajzolt a fametszők részére; ama férfiak, kik évtizedeken át e művészet előharczosai voltak, jobb hazába költöztek s hozzájuk hasonlót a következő korszak nem mutathatott föl; mind az által a fametszés még egy ideig megmaradt azon a magaslaton, a melyet egy fél század óta elfoglalva tartott; de minél inkább közeledett a XVI. század vége felé, annál inkább beállott a hanyatlás, úgy, hogy a következő korszakban igen csekély, sőt jelentéktelen szereppel kellett beérnie. A hanyatláshoz nem kis mértékben járult a rézmetszés gyors fejlődése, melynek veszélyes vetélkedését csak a fametszés könnyű ábrázolási képességéből eredő népszerűsége bírta ellensúlyozni.

Más országokban is mindinkább hanyatlott e korban a fametszés, csak Olaszországban maradt meg 1570-ig addigi magaslatán, hogy ezután itt is, mint egyebütt, hanyatlásnak induljon.

Az általános hanyatlás oka egyrészt a fametszést művelők alkalmatlan voltában és másrészt csekély számukban rejlett; továbbá háttérbe szorította annak tovább fejlesztését a rézmetszés tökéletesedése; és végül az e korban lezajlott harminczéves háború lenyűgöző hatását valamint a művészet összes ágai, úgy a fametszés is nagy mérvben érezheté. A rézmetszet jeles tulajdonságai sokkal szembeötlőbbek voltak, hogysen a most már iparszerűen üzött fametszés hiányai föl ne tűntek volna. A könyvczímek és illusztrációk rézbe metszettek, csak a kisebb képek, vignetták stb. metszettek fába. A kiadók pedig annyira mentek, hogy egyes fametszetű képeket ugyanegy műben több helyen is alkalmaztak, minek az lett azután a következménye, hogy a közönség vonzalma a fametszetű képek iránt megcsappant, és inkább olyan könyveket vásároltak, melyekben rézmetszetek voltak vagy pedig egészen nélkülözték az illusztrációt.

Ha a harminczéves háború folytán a tudomány és művészet, kivált Németországban, rendkívül gyorsan hanyatlott, annak újabb föllendülése s az előbb elfoglalt magaslatra való emelkedése annál lassabban ment végbe. E pusztító háború után még közel száz év múlva is az ernyedtség jelei mutatkoznak a szellemi élet, de különösen a művészet terén. Mind az által mégis az érdeklődés alkalmas módon illusztrált munkák iránt mind élénkebb lön.

A számos rézmetszet alkalmazása azonban sok költségbe került, s így a figyelem ismét a fametszés

felé irányult, mint a melynek termékei még azon előnnyel is bírtak, hogy a szedéssel egyidejűleg voltak nyomathatók s ezen fölül a lenyomatok nagyobb mennyiségét és gyorsabb előállítását tették lehetővé. S az újabb föllendülés mellett hova-tovább a szebb utáni törekvés is kezdett tért foglalni.

Míg az első korszakban Anglia alig játszott valamelyes szerepet, most a fametszés újabb föllendülése folytán magára vonta a figyelmet. Kirkall E. és Jackson Iván művészete e korban nagyon elősegíté annak fejlődését; az ő működésök képezi az átmenetet a régibb fametszésből az újabba.

Franciaország is ez időben két kiváló művészcsaládot (Papillon és Lesueur) mutathat fel, mint a kik a fametszés emelésére törekedtek.

Tulajdonképeni haladásról ez időben Németországban nem lehet szólni.

E folytonos hanyatlás után végre a jelen század elején ismét emelkedés következett, s a fametszés egykori fénykorába lépett vissza. Csakhogy megjelenése nem a régi alakjában, hanem egészen új mezben történik.

Fejlődése nem csak az anyag és eszközök tekintetében ment kedvező átalakuláson keresztül, hanem a graphikai művészetek általános iránya s a nyomdai sajtók tökéletesbülése eredményezték, hogy a fametszésben a modern szempontok befolyásukat érvényesítették.

Művészi tekintetben ekkor még mindig Anglia áll első helyen, hol Bewick Tamás (szül. 1753-ban Cherryburnban), a modern fametszés tulajdonképeni atyja, fametsző iskolát alapított, honnan több kiváló művész került ki. Metszvényeinek az által adott jellemző külemet, hogy az előállított tárgyat finom

festői kivitel által a rézmetszet gyöngédségével iparkodott fölruházni. Szintúgy a fametszés technikájának átalakításában is nagy érdeme van; ő használta először a kés helyett az árvésőt, s ugyancsak ő helyettesítette az úgynevezett *rostmenti fát* (azaz oly falapot, mely mint a közönséges deszka a fatörzsből vágatik ki) *harántfával* (a törzsről harántosan levágott falap).

Franciaországban, a hol a nagy forradalom következtében a fametszés teljesen aláhanyatlott, Bewick egyik kitünő tanítványa, Tompson Károly, e század harminczas éveiben ismét életre keltette és azt nem-sokára magas fokra is emelte.

Németországban is a jelen század elején ismét emelkedő irányt vett, s a korszak legkiválóbb fametszői voltak: Prestel János G. (szül. 1739-ben Grünbachban, meghalt Augsburgban, 1808-ban) és Holtzmann Frigyes (1740—1811), kiknek több chiaro-scuro-modorú képe ismeretes. Kiváló érdemeket szereztek még maguknak e téren Unger János György és fia Unger János Frigyes. Az előbbitől származnak az első, valódi műértékkel bíró német metszvények; fia azonban fölülmúlta őtet, ki 1800-ban meghívást kapott Berlinbe a fametsző művészet tanári állására.

A fametszés legújabb fejlődése aránylag rövid idő alatt (1830-tól a jelen korig) úgy technikailag mint művészileg oly magas fokot ért el, a milyenről még sejtelemmel sem bírtak annak régibb fénykorában. Képes lapok alapítása és illusztrált művek kiadása által az illusztrálás tág mezeje óriási mértékben és magas művészi érzékkel kiaknáztatott.

A modern fametszésben nyilvánuló nemzeti eltéréseket maguk a kiválóbb rajzolóknak idézték elő. Így

jellemző az angol fametszésre annak nagy technikai szabadsága a rajz és a modor egyformasága tekintetében, mely utóbbi az ezüstszerűen fénylő háttérre irányul, de a mellett se a körvonalak tartalmasságára, se az árnyalatok keresztvonalak általi szabályszerű kidolgozására nem ügyelnek.

Az újabbkori francia fametszés festői hatása és művészi benyomása által tűnik ki; míg a németet a technika szolid és lelkiismeretes kivitele jellemzi.

* * *

És a midőn ennyi ideig foglalkoztam külföldi fametszőkkel, méltán kérddhetik e sorok t. olvasói, hogy egyáltalán van-e valami mondani valóm a magyar fametszés- vagy magyar fametszőkről is?

Ha nem is valami sokat, de egy folyton önvédelmi harczokra utalt s éppen e miatt művészet dolgában hátramaradt nemzetre kielégítő haladást konstatálhatunk e tekintetben is. Mert habár hazánk nem is tud korszakot alkotó fametszőket felmutatni, nem hiányoztak nálunk sem olyanok, kik e téren meg ne állták volna helyüket. Legrégibb fametsző-művésznk, kit történelmünk eddigelé ismer, *Atsél Richárd* volt, Dürer kortársa. Egyetlen egy fametszete maradt ránk, mely az esztergomi káptalan egyik régi könyvén van, s mely kép 1518-ban készült. Ismeretes még *Honter*, brassói tudós könyvnyomdász és fametsző, ki 1534-től 1549-ig fejtett ki tevékenységet. Serényen munkálkodott a fametszés terén Abádi Benedek is, ki Erdösy «Új-Testamentum»-ához száznál több képet metszett, melyeknek kivitele ha nem is bír művészi jelleggel, de ama kor fametszeteinek nagy részével bátran kiállja a versenyt.

A XVII. században is feltűnik egy hazai fametsző, a lőcsei *Búbereki Jónás*ban, ki 1679-ben Comenius

Amusnak «Orbis Pictus» (Festett világ) című nagy hírű művéhez körülbelől másfélszáz szép illusztrációt metszett.

Nálunk a fametszés új korszaka a nemzeti újjáébredés és az irodalom föllendülésével, a harminczas években, veszi kezdetét.

Nagyobb mérvű tevékenység e téren az illusztrált lapok alapításával kezdődik. A negyvenes évek óta a külföldi származású Rievl látta el kevés illusztrált vállalatunkat metszetekkel. Művei közül kiválóbbak az Emich G. által kiadott «A juh» és a gr. Andrássy Manó «Keletindiai utazás»-ához készült illusztrációk, melyek a hasonnemű külföldi fametszetekkel is kiállják a versenyt. Ennek tanítványa volt Huszka János (előbb betűszedő), ki az ötvenes években megjelent «Vasárnapi könyvtár», valamint később az «Üstökös» számára, az akkori igényekhez képest eléggé csinos képeket metszett. A hatvanas évek óta az arczképmetszésben kiválik Pollák, ő tőle származik legtöbb jelesünk arczképe, melyek illusztrált lapjainkban napvilágot láttak. Rusz Károly fővárosi fametsző is nagy tevékenységet fejtett ki e téren a hatvanastól a hetvenes évek közepéig.

Mindezeknél azonban magasabb művészi fejlettséggel bír a legújabb időben — különösen a tájképek metszésében — Morelli Gusztáv tanár. A saját valamint a felügyelete alatt levő fametsző intézetből kikerülő illusztrációk, s ezek között különösen a trónörökös által alapított nagy népismeiben, «Az Osztrák-Magyar monarchia írásban és képben», megjelentek, e téren oly haladást mutatnak, a melyet a külföld is méltán megirigyelhet tőlünk, s a mely e tekintetben a legszebb reményekre jogosít.

Szabó Dezső.